

Bogumiła Walak

Akademia im. Jakuba z Paradyża
w Gorzowie Wielkopolskim

Wprowadzenie dziecka w świat literatury dziecięcej przez rodziców

Introduction of child into the world of children's
literature by parents

Wprowadzenie

Czytelnictwo dzieci i młodzieży stanowi ważne miejsce w życiu kulturalno-oświatowym społeczeństwa. Czynne uczestnictwo najmłodszych dzieci w rodzinnej kulturze literackiej ma wpływ na kształtowanie dorosłego, świadomego odbiorcy i twórcy kultury. Dobre przygotowanie dziecka w tym zakresie stanowi wspólny interes rodziców, opiekunów, wychowawców, ale także polityków czy specjalistów z różnych dziedzin. Problematyka wprowadzania dziecka w świat literatury będzie przedmiotem moich dalszych rozważań. Będą one oscylowały wokół rodziców, jako „pośredników literatury” dziecięcej. Dlatego też ważne jest wyjaśnienie i przybliżenie terminów, które ułatwią narrację w danym artykule.

Wyróżnia się różne rodzaje tekstów, które można zaliczyć do literatury dziecięcej. Jednakże przy samym przyporządkowaniu dzieła do literatury dziecięcej za punkt wyjścia bierze się pod uwagę przeżycia i doświadczenia odbiorcy, czyli dziecka. Jak podaje Joanna Papuzińska, „istotą literatury dla dzieci jest właśnie jej odrębność, specyficzny warsztat pisarski dostosowany do wymagań psychicznych

i intelektualnych młodej osoby”¹. Cechą charakterystyczną literatury dla dzieci jest synkretizm gatunków i rodzajów literackich. Wyraźne granice między epiką a liryką, czy realizmem a fantastyką utworów często są zatarte.

Literatura dziecięca przez Jerzego Cieślikowskiego ujmowana jest ze względu na dziecięcą rzeczywistość dzieła, na odzwierciedlony w utworach układ komunikacyjny i obraz odbiorcy. J. Cieślikowski definiuje ją, jako „twórczość przeznaczoną dla i adresowaną do dziecka”². Z kolei, podając za Kazimierzem Cysewskim, „literatura dziecięca w znacznym stopniu służy oswajaniu świata dorosłych, świata, z którym dzieci realnie współistnieją”³.

Ponadto wśród oczekiwań stawianych wobec literatury dla dzieci znajduje się kryterium dziecięcości. Istnieje teoria, iż „literatura adresowana do młodych rozwija się w kierunku od dla dzieci, czyli pisanej z perspektywy dorosłego zwracającego się do niedorosłych, ku literaturze dziecięcej, to jest pisanej z perspektywy dziecka, przyjmującej jego punkt widzenia i rozumowania, a nawet, jak czasem się to sugeruje, ukrywającej postać dorosłego autora za dziecięcą maską”⁴.

W twórczości skierowanej do dzieci wyróżnia się często takie gatunki literackie jak: bajki, baśnie, opowiadania (pisane wierszem i prozą), poezję dla dzieci i wiele innych form, które wprowadzają dziecko w świat myślenia magicznego (animizm, antropomorfizm), a które wraz z rozwojem dziecka zanika, a obraz świata dziecka staje się bardziej realistyczny.

Rodzic „pośrednikiem lektury”

Początkowe kontakty dzieci z wytworami literackimi nie są bezpośrednie. Jako odbiorcy, na każdym etapie rozwoju, dorastają one do nowych sposobów korzystania z książki. Medycyna oraz

¹ J. Papuzińska, *Dziecięce spotkania z literaturą*, Warszawa 2007, s. 21.

² J. Cieślikowski, *Literatura osobna*, Warszawa 1985, s. 12.

³ K. Cysewski, *O literaturze dla dzieci i młodzieży*, Olsztyn 2001, s. 37.

⁴ J. Papuzińska, *Dziecięce spotkania...*, s. 21.

psychologia prenatalna zachęcają rodziców do kontaktu z nienarodzonym dzieckiem poprzez mówienie do niego, słuchanie przez matkę muzyki poważnej czy relaksacyjnej, a także czytanie książek. „Już pierwszy etap rodzicielstwa, jakim jest okres życia w łonie matki, stanowi wspaniałą okazję do zainicjowania kontaktu dziecka ze słowem pisany⁵. Odbiera ono wtedy intonację wypowiedzanych słów, jest zafascynowane głosem osoby czytającej lub opowiadającej, wyczuwa, że słowa są kierowane do niego. Dzieci posiadają naturalną potrzebę słuchania opowieści. Dlatego też „powrót do prostych fabuł i wyrastających z baśni arcydzieł literatury dziecięcej, przekazywanych ustnie, tj. opowiadanych lub czytanych na głos, wykorzystuje naturalne dyspozycje dziecka do bezpośredniego chłonięcia nie tylko wiedzy o życiu, ale i mądrości życia⁶. W kolejnym etapie małe dzieci na początku są słuchaczami poezji i prozy wypowiedzanej przez rodziców i opiekunów.

Już od najmłodszych lat słyszą historie prawdziwe lub zmyślone, tworzone do sytuacji, opowiadane ciepłym, przyjaznym głosem. Słyszą piosenki i kołysanki śpiewane bezpośrednio przez dorosłych, bądź odtwarzane z płyty. Od 1. do 3. roku życia kontakt z książką podaną przez rodzica przebiega w następujących etapach⁷:

- dziecko ogląda ilustracje, próbuje rozpoznawać znajdujące się na nich przedmioty,
- zaczyna wymieniać czynności osób,
- odbiera przekaz obrazowy.

Dopiero później przychodzi etap słuchania i poznawania treści książek. Dzieci lubią słuchać czytanych książek nawet zanim jeszcze zaczną rozumieć więcej niż tylko najprostsze, występujące w nich słowa. Wtedy też „ogłędają i interpretują obrazki, lecz już dostrzegają zespolenie obrazu i słowa, proszą o głośne czytanie, jako wyraz dążenia do poznania świata i psychicznej izolacji od otoczenia,

⁵ I. Podlasińska, *Rodzice inspiratorami czytelnictwa dzieci*, „Guliwer” 2003, nr 1, s. 73.

⁶ A. Baluch, *Archetypy literatury dziecięcej*, Wrocław 1993, s. 69.

⁷ A. Wajda, *Metodyka i organizacja czytelnictwa*, Warszawa 1983, s.75-76.

wykazują szczególną wrażliwość na dźwięk słowa poetyckiego⁸. Z samodzielnego przewracania stron i oglądania ilustracji wypływa udawane czytanie, mamrotanie do siebie własnych interpretacji historii bądź mówienie z pamięci ulubionych utworów.

Dziecku w wędrówce poprzez świat książek potrzebny jest dorosły przewodnik, z którym będzie ono „dzielić trudy i radości literackiej podróży. Dorosły musi przez długi czas czytać mu na głos, wyjaśniać, dyskutować, słuchać jego pytań i opinii, wspólnie śmiać się, bać się i przeżywać losy bohaterów⁹. Proces dojrzewania poprzez literaturę dostrzegła również Alicja Baluch, podając, iż towarzyszy mu zazwyczaj „wzmożenie emocji, poruszenie wyobraźni, a także pojawienie się załączków pewnej swobody i niezależności intelektualnej dziecka. Dlatego ważne jest, aby proces ten przebiegał pod mądrą opieką dorosłych pośredników lektury¹⁰. Tymi pierwszymi przewodnikami po świecie literatury są rodzice lub opiekunowie.

Rodzic w sytuacji lektury, jako pośrednik, pełni również w oczach dziecka rolę autora, twórcy czytanego tekstu. Czytany czy opowiadany świat staje się własnością pośrednika. „Świat przedstawiony, jakkolwiek by on był, w oczach dziecka otrzymuje znamię realności, a ono samo czuje się jego bezpośrednim uczestnikiem¹¹. Istotne jest więc, aby w kształceniu literackim dzieci i ich świadomości lektury czytanie nie łączyło się bezpośrednio z kreowaniem. Jak zauważa A. Baluch „żeby dostrzeżona przez nie sytuacja narracyjna i wyodrębniona postać narratora lub zaznaczona jego funkcja zbudowały wystarczający dystans do przedstawianego w utworze świata, który pozwoli dziecku podjąć właściwe działania związane z lekturą¹². Do działań tych zachęca niejednokrotnie samo dziecko. Chcąc usłyszeć od rodzica nowe zakończenie baśni, kontynuację przygód bohatera czy wersję z dobrą wróżką zamiast złej czarownicy, uczy się

⁸ Ibidem.

⁹ I. Koźmińska, E. Olszewska, *Wychowanie przez czytanie*, Warszawa 2011, s. 74.

¹⁰ A. Baluch, *Dziecko i świat przedstawiony czyli tajemnice dziecięcej lektury*, Wrocław, 1994, s. 66.

¹¹ Ibidem.

¹² Ibidem.

podstawowych struktur dzieła. Taką manipulację lekturą może następnie dziecko wykorzystać w swoich inspirowanych tekstem: zabawach swobodnych, rysunkach, recytacji zapamiętanego fragmentu oraz w tworzonych historiach czy

inscenizacjach. Poprawna nauka lektury w okresie przedszkolnym nie polega na analizie czy interpretacji utworu, ale na przemyślanym „oczytaniu” dziecka, aby doświadczenie lekturowe narastało stopniowo, od struktur najprostszych do coraz bardziej skomplikowanych¹³.

Podczas czytania dziecku obowiązuje zasada psychologicznej identyfikacji dziecka z opiekunem-pośrednikiem. Jego sposób odczytania utworu, wyrażony poprzez interpretację głosową, intonacyjną czy zwerbalizowany komentarz, który zostaje przyjęty i zaadoptowany przez dziecko jako gotowy system wartości. Autorytet osoby dorosłej jest gwarancją sensu użytego metaforyzmu¹⁴. W większości przypadków sposób czytania jest intuicyjny, wynika z samego tekstu. Istnieją możliwości używania głosu tak, aby czytać cicho, szeptem lub głośno, szybko bądź wolno, w tonacji wysokiej lub niskiej. Wachlarz emocji oddawanych w głosie również jest dowolny. „Nasz głos może być wesoły lub smutny, spokojny lub egzaltowany, uroczy, filuterny, pretensjonalny, nieszczerzy, oskarżycielski, rozłoszczony, mściwy, ironiczny, płaczący, (...) groźny, uwodzicielski albo rozmarzony – wszystko w zależności od tekstu i kontekstu¹⁵. Kiedy opisywana jest sytuacja śmiechu, zabawy, głos czytającego będzie radosny i pełen energii. W przypadku opisu układania się bohaterów do snu tempo czytania będzie wolniejsze, a głos ściszony. Rodzic przy każdej lekturze może budować inny nastrój, uruchamiać inną mimikę twarzy, inny repertuar głosu czy ruchu, nawiązując różnorodny kontakt ze słuchającym dzieckiem (przytulając, patrząc w oczy). Niezależnie jednak od umiejętności aktorsko-lektorskich rodzica, dla każdego dziecka mama i tata pozostają najwspanialszymi pośrednikami w spotkaniach ze słowem pisanym. Ponadto

¹³ Ibidem, s. 64.

¹⁴ Ibidem, s. 66.

¹⁵ I. Koźmińska, E. Olszewska, *Wychowanie...*, op. cit., s. 93.

nie należy obawiać się głośnego czytania. Wymaga ono niewielkiej wprawy i skupienia, jednak stanowi swoisty powrót do źródeł. „Ciche czytanie, które jest dla nas czymś oczywistym – kiedyś było ekscysem. Normą zaś było czytanie głośne i wspólne”¹⁶.

Głośne czytanie dziecku jest istotnym elementem w nauce czytania. Literatura w zakresie metodyki nauki języka polskiego w klasach młodszych wyodrębnia istotne cechy dobrego czytania takie jak: poprawność, płynność, biegłość, czytanie ze zrozumieniem oraz czytanie wyraziste (ekspresyjne). Dlatego też należy podkreślić, iż wartość książki znajduje się nie tylko w tekście, ale również w „głosie czytającego, bliskości i przytuleniu, wspólnym uśmiechu i zadziwieniu, w niepowtarzalnym nastroju chwili. Także w tym, że darzymy ją sympatią i szacunkiem (...)”¹⁷. H. Rudolph Schaffer określa wspólne czytanie czynnością interaktywną: „Kiedy rodzice i dzieci wspólnie oglądają książeczki, na ogół angażują się w wysoce interaktywny, oparty na współpracy proces. Rodzic nie tylko czyta, a dziecko nie tylko słucha. Często angażują się oboje w rozmowę o tym, co się wydarzyło lub w wymianę pytań i odpowiedzi w celu wyjaśnienia przebiegu narracji”¹⁸. Aktywne są więc obie strony, co zwiększa zainteresowanie lekturą oraz staje się źródłem obopólnej przyjemności. Tak wprowadzone czytanie przestaje być przymusowym, wyuczonym aktem, a książka jedynie niezbyt potrzebnym przedmiotem. Swobodne i połączone z zabawą wczesne wprowadzenie książek w świat dziecka powoduje, iż stają się one naturalnym, pożądanym elementem jego dalszego rozwoju. Z drugiej jednakże strony, jeżeli lektura nie odpowiada dziecku, nie znajduje w niej nic interesującego, wtedy nie przyjmuje ono narzuconych zamierzeń czytelniczych oraz zawartych w danym tekście wartości. Czas spędzony wspólnie na czytaniu daje szansę na stworzenie podwalin literackiej edukacji, rozumianej, jako umiejętność odróżniania przez dziecko interesujących, wartościowych i ciekawych pozycji na poszczególnych etapach jego rozwoju.

¹⁶ J. Sobolewska, *Książka o czytaniu*, Warszawa 2016, s. 42.

¹⁷ J. Papuzińska, *Dziecięce spotkania...*, op. cit., s. 38.

¹⁸ H. R. Schaffer, *Psychologia dziecka*, Warszawa 2007, s. 317.

Większość dorosłych „pośredników lektury” posiada w obszarze samoświadomości, wiedzy czy też doświadczenia mniej lub bardziej ukształtowane systemy: oceny estetycznej (ładna książka), przekonań nad istotą dzieciństwa, ale też koncepcje własnej roli w wychowaniu dziecka. Wszystkie przedstawione czynniki mają wpływ na rodzaj lektury (bądź jej brak) prezentowanej dziecku. Dodatkowo uwzględniane powinny być osobowe cechy dziecka: „jego wiek, dojrzałość psychiczna i umysłowa, wrażliwość, zainteresowania, temperament i ogólne przygotowanie czytelnicze”¹⁹. Natomiast, aby wybierać pozycje do czytania, które „służą z jednej strony podnoszeniu ogólnego poziomu kultury i wiedzy, z drugiej zaś ochronie i wspieraniu zdrowia emocjonalnego dziecka”²⁰ pomocne dla rodziców mogą okazać się kryteria stworzone przez Fundację „ABCXXI - Cała Polska czyta dzieciom”. Probiezmem doboru książek mogą być następujące czynniki: (por. <http://www.rodzinneczytanie.pl/kryteria>²¹)

1. Ze względu na adresata – skierowane do dziecka i ciekawe dla niego, dostosowane do wieku i wrażliwości, niewzbudzające lęków i niepokoju;
2. Ze względu na treść: sensowne - o sprawach istotnych dla dziecka, objaśniające mu świat, rozwijające ważną cechę bądź umiejętność np. empatię, takt, poczucie humoru;
3. Ze względu na wartości literackie - napisane lub przetłumaczone poprawną i ładną polszczyzną;
4. Ze względu na wartości wychowawcze:
 - uczące myślenia oraz radzenia sobie z trudnymi uczuciami i sytuacjami,
 - przynoszące wiedzę i/lub rozrywkę na wysokim poziomie,
 - niosące pozytywny przekaz moralny, promujące wzorce właściwych postaw i zachowań,

¹⁹ Ibidem, s. 108.

²⁰ Kryteria wyboru książek do głośnego czytania dzieciom, www.rodzinneczytanie.pl/kryteria (27.06.2016).

²¹ Ibidem.

- niosące przesłanie szacunku wobec dziecka, innych ludzi, zwierząt, przyrody, kraju, dobrych tradycji, uznanych norm społecznych, sprawiedliwego prawa,
- rozwijające wrażliwość estetyczną,
- kształtujące postawę samoakceptacji oraz pozytywnego nastawienia do świata,
- unikające stereotypów związanych z płcią, rasą, narodowością, kulturą,
- unikające antywzorców.

Czytanie książek przez rodziców sprawia, że dziecko poznaje nie tylko otaczający świat, ale także siebie. Doskonala się kombinacje myślowe dziecka, umiejętności językowe oraz postrzeganie.

Rola ilustracji w książce

W procesie czytania dziecko w wieku przedszkolnym jest nie tylko słuchaczem, ale również aktywnym uczestnikiem lektury (zadaje pytania, ogląda obrazki, przewraca strony). Ponadto samodzielnie obcuje z książką, traktując ją jak kolejną zabawkę. Na początkowym etapie tego kontaktu uwagę najmłodszych przykuwają ilustracje dostępnych książek. „Ich walor emocjonalny, estetyczny, a także informacyjny – dla nieumiejącego jeszcze czytać dziecka obrazek jest na ogół wskazówką przy odnajdywaniu poszukiwanego utworu”²². Przez badaczy ilustracje traktowane są jako rodzaj dzieła sztuki, które bardzo mocno wpływa na dziecko, gdyż zmysłem odbierającym i reagującym na obraz jest wzrok. Kolejnym zmysłem włączanym w proces odbioru ilustracji jest słuch, gdy rodzic opisuje obrazki z książki, układa do nich historię, nazywa umieszczone w książce postaci, przedmioty czy zwierzęta.

Obrazki-ilustracje, jak zauważa A. Baluch, „początkowo istnieją samodzielnie, bez związku z tekstem słownym. Stanowią podstawę odczytania książki na płaszczyźnie znaków ikonicznych. Włączanie się do nich znaków słownych jest kilkusetapowe”²³. Ilustracje w

²² J. Papuzińska, *Dziecięce spotkania ...*, op. cit., s. 40.

²³ A. Baluch, *Dziecko i świat...*, op. cit., s. 59.

książkach dla dzieci pełnią rozmaite funkcje, zależnie od wieku odbiorcy, jego rozwoju psychofizycznego oraz emocjonalnego, dotychczasowych doświadczeń estetyczno-plastycznych. Stąd też zadania obrazów występujących w książkach dziecięcych są niejednoznaczne i wielowarstwowe. Ilustracje stanowią nie tylko zabawne, odprężające i przyjemne dopełnienie treści, ale też spełniają funkcje dydaktyczne, wpływają na odczucia, funkcje psychiczne oraz emocje odbiorców, jak również stają się galerią dzieł sztuki.

Ilustracje w książkach dla dzieci wpływają na uczucia młodych odbiorców. Emocjami oraz sferą psychologicznych oddziaływań książkowych obrazów zajmowała się Irena Słońska podając, iż: „strona uczuciowa jest podstawą atrakcyjności książki i ilustracji. Małe dziecko jakby «wchodzi w obrazek», przeżywa jego treść bardzo osobiście. On jest ośrodkiem, wokół którego krążą jego wyobrażenia i odczucia. Rzeczywistość łączy się z wyobraźnią, aktywizują się doznania minionych przeżyć²⁴. Wykorzystane w ilustracji kształty, kolory i odcienie tworzą nastrój zabawowy bądź też liryczny czy nawet oniryczny. Obraz w połączeniu ze słuchaną opowieścią uruchamia szeroką paletę emocji dziecka: od niepokoju czy strachu poprzez wyciszenie do zadowolenia, radości i szczerego uśmiechu. Ponadto powoduje, iż dziecko współodczuwa przeżycia bohaterów, utożsamia się z nimi bądź dokonuje własnej oceny moralnej. Rola ilustracji wpływa na kształtowanie się uczuć wyższych, np. empatii, czasami niechęci do tego, co jest złe, niemoralne, (...) wpływa na kształtowanie postawy społeczno-moralnej²⁵. Z kolei obserwacja zarysowanych postaci, ich gestów, postawy ciała, mimiki, sprawia, iż dziecko uczy się rozpoznawać różne stany emocjonalne poprzez ich widoczne symptomy oraz uczy się samo wyrażać własne emocje.

Oglądane w książkach ilustracje ułatwiają zrozumienie i uporządkowanie zdarzeń. Dziecko zwraca uwagę na kolory, ich natężenie, kształty i ich formy (ostre, obłe, rozmyte), powtarzające się motywy. Kształtuje się jego nastawienie do odbieranej treści.

²⁴ I. Słońska, *Psychologiczne problemy literatury dla dzieci*, Warszawa 1977, s. 167.

²⁵ B. Walak, *Rola ilustracji w literaturze dziecięcej i jej psychologiczne uwarunkowania w rozwoju dziecka* [w:] L. Kataryńczuk-Mania (red.), *Dziecko/Uczeń. Edukacja artystyczna. Terapia*, Zielona Góra-Skarbona 2016, s. 47.

Poszerzana zostaje płaszczyzna odbioru rzeczywistości oraz rozwijana wyobraźnia dziecka. „Ilustracja jest podsumowaniem, skróceniem przeczytanego fragmentu tekstu. Czytelnik dowiaduje się z ilustracji tyle, ile trzeba, resztę sam sobie dopowiada”²⁶. Nieukazująca wszystkiego ilustracja rozbudza zainteresowania dziecka. Inspiruje do samodzielnego tworzenia obrazów do poznawanego tekstu. Dobrze skonstruowana ilustracja rozwiązuje też niewiadome, poprzez uplastycznienie dotąd nie do końca zrozumiałych zwrotów czy słów. Ilustracje, które przyjemnie się ogląda, tworzą „dobrą oprawę ikonograficzną dziecięcego kalejdoskopu pomysłów i działań”²⁷, stając się płynne przejście ze świata symboli i fantazji do świata realnego.

Czytanie książki dziecku przez rodziców

Każdy człowiek posiada odmienny sposób czytania, zależny od umiejętności, przyzwyczajzeń czy przygotowania do lektury. W całym procesie czytania, oprócz czytelnika najważniejsza jest wybrana lektura. „Książka to metafizyka, historia i wyobraźnia, bo pozwala stawiać pytania o sens bytu, kształtuje obraz dziejów i pobudza energię twórczą. Dzięki literaturze następuje rozwój”²⁸. Książka jest dla czytelnika nie tylko zbiorem treści o charakterze beletrystycznym, popularnonaukowym czy naukowym, ale również zbiorem treści psychicznych, które w równym stopniu wpływają na jego życie umysłowe i społeczne. Jest to więc „medium, środek przekazu wartości poznawczych, estetycznych i innych oraz przedmiot materialny (zadrukowane tekstem i oprawione arkusze papieru). Książka w sposób istotny uczestniczy w tworzeniu kultury materialnej i duchowej danej społeczności”²⁹. Wykorzystywana jest na wszystkich szczeblach

²⁶ B. Walak, *Rola ilustracji ...*, op. cit., s. 56.

²⁷ Z. Ożóg, *Dzieckiem być nie przestałem i noszę je w sercu na dnie*, „Guliwer” 2003, nr 1, s. 82.

²⁸ B. Kurek, *Papier czy ekran – losy czytelnictwa w dobie Internetu [w:] Dokąd zmierzamy? Książka i jej czytelnik. Materiały z II Ogólnopolskiej Konferencji Naukowej zorganizowanej przez Bibliotekę Główną Uniwersytetu Szczecińskiego*, red. R. Gaziński, Szczecin 2008, s. 231.

²⁹ *Słownik pojęć i tekstów kultury*, red. E. Szczęsna, Warszawa 2002, s. 154.

edukacji, począwszy od momentu, kiedy dziecko słucha czytających mu rodziców, poprzez naukę czytania aż do samodzielnej lektury, jako młody, a następnie dojrzały człowiek.

Kontakt z książką i literaturą dziecięcą wpływa stymulująco na różne obszary rozwoju dziecka. Czytanie książek z dziećmi uznawane jest za najlepiej działający „sposób budowania zasobów wewnętrznych dziecka”³⁰. Do zasobów tych należą:

- systematyczny rozwój emocjonalny (zaspokajanie potrzeby miłości, więzi z rodzicem, uwagi, stymulacji),
- wspieranie rozwoju psychicznego oraz kształtowanie poczucia własnej wartości,
- rozwój języka (zasób słownictwa, swoboda wyrażania myśli), pamięci i wyobraźni,
- uczenie myślenia i koncentracji,
- zdobywanie wiedzy o otaczającym świecie,
- rozwijanie własnych zainteresowań i pasji,
- kształtowanie wrażliwości estetycznej,
- kształtowanie systemu wartości oraz wrażliwości moralnej,
- rozbudzanie aktywności społecznej.

Ponadto książki stanowią zdrową przeciwwagę dla zagrożeń masywnej kultury, nadmiaru telewizji i komputera, ułatwiają naukę, pomagają w rozwiązywaniu problemów oraz są dobrą zabawą i sposobem na przyjemne spędzenie czasu.

W rodzajach książek, które są współcześnie dostępne najmłodszemu czytelnikowi ścierają się różnorodne światopoglądy, przedstawiane są różne postawy i wzorce. Jednakże, to do dorosłego odbiorcy należy porównanie oraz wybór lektury, którą zaprezentuje i poda do ręki dziecka. Właśnie „pośrednik lektury” ma wpływ na jakość udziału dziecka w kulturze, w procesie jego inkulturacji.

Istotne jest, aby rodzice poświęcali czas na czytanie książek swoim dzieciom. W ankiecie zadano bezpośrednie pytanie: „Czy czyta Pan/i swojemu dziecku?”. Wyniki badań zilustrowano na wykresie 1.

³⁰ I. Koźmińska, E. Olszewska, *Wychowanie ...*, op. cit., s. 15.

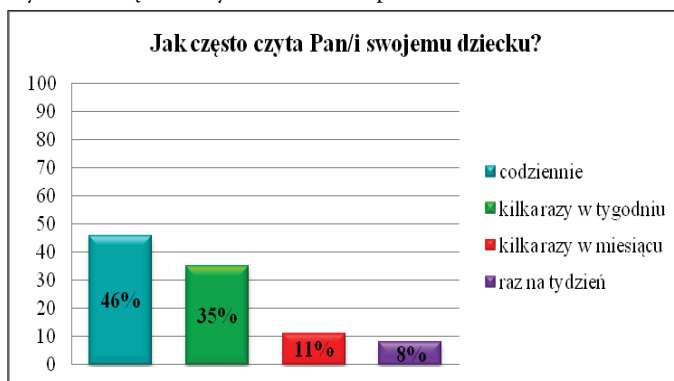
Wykres 1. Czytanie dzieciom przez rodziców

Niemal wszyscy rodzice czytają swoim dzieciom – 99 osób (99%). Z czego 14 rodziców (14%) czyta nie zawsze (gdy ma czas; mężczyźni, gdy zostają w domu z dziećmi sami). Tylko 1 rodzic stwierdził, że nie czyta swojemu dziecku.

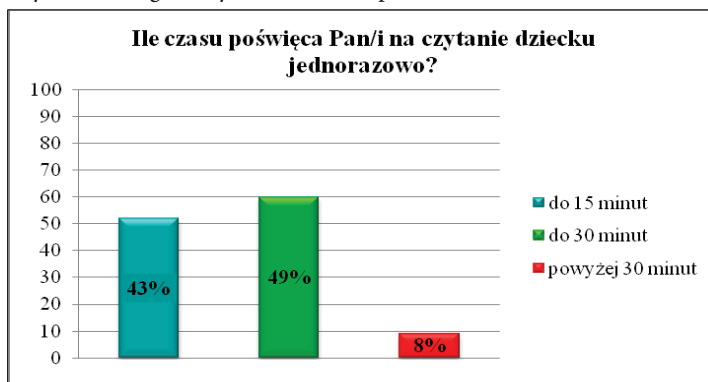
Propagatorzy akcji „Cała Polska czyta dzieciom” zalecają głośne czytanie dzieciom dla przyjemności przez dwadzieścia minut codziennie. Wyniki ankiet przeprowadzone przez Aleksandrę Szczepaniak wśród rodziców dzieci w wieku przedszkolnym dotyczące częstotliwości i długości wspólnego czytania przedstawiono na wykresach słupkowych (wykres 2, wykres 3).

Wykres 2. Częstotliwość czytania dzieciom przez rodziców

Odpowiedzi te pokazują, iż 46% ankietowanych rodziców czyta swoim dzieciom codziennie, 35% kilka razy w tygodniu, 8% raz na tydzień. Książka jest otwierana do czytania dzieciom kilka razy w miesiącu w 11% domów.

Wykres 3. Długość czytania dzieciom przez rodziców

Niemal połowa badanych rodziców (49%) podała, iż jednorazowo poświęca na lekturę dziecku do 30 minut. Niewiele mniej, bo 43% rodziców do 15 minut. Z kolei 8% poświęca powyżej 30 minut czasu wspólnie z dzieckiem i czytają książkę. Jednakże, aby dokonać porównania zalecanych 20 minut czytania codziennie do uzyskanych odpowiedzi przygotowano tabelę krzyżową (tabela 1), na której przedstawiono czas poświęcony na czytanie, w zestawieniu z częstotliwością czytania.

Tabela 1. Tabela krzyżowa: czas czytania/częstość czytania

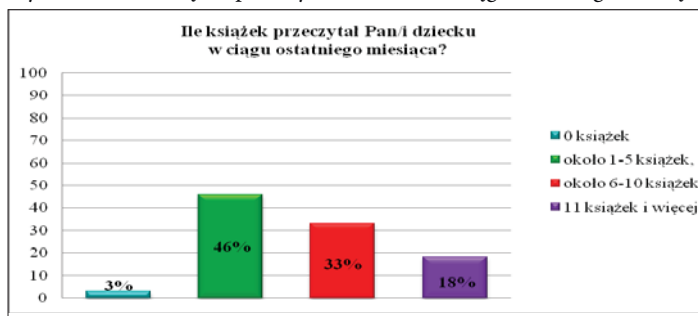
			Czas czytania jednorazowo			Ogółem
			do 15 minut	do 30 minut	powyżej 30 minut	
Częstość czytania	codziennie	Liczebność	16	25	5	46
		%	16%	25%	5%	46%
	kilka razy w tygodniu	Liczebność	16	17	2	35
		%	16%	17%	2%	35%

			Czas czytania jednorazowo			Ogółem
			do 15 minut	do 30 minut	powyżej 30 minut	
Częstość czytania	raz na tydzień	Liczebność %	6 6%	1 1%	1 1%	8 8%
	kilka razy w miesiącu	Liczebność %	5 5%	6 6%	- -	11 11%
Ogółem			43%	49%	8%	100%

Najwięcej, 25% rodziców czyta dzieciom do 30 minut codziennie. Trochę mniej, bo 17% czyta do 30 minut kilka razy w tygodniu. Po równo rozkłada się krótszy czas czytania. Rodzice czytający codziennie i kilka razy w tygodniu w 16% czytają do 15 minut. Znacznie mniej rodziców czyta do 15 minut jednorazowo raz na tydzień (6%) oraz kilka razy w miesiącu (5%). Są rodzice, którzy spędzają z dzieckiem na wspólnej lekturze do 30 minut kilka razy w miesiącu (6%), ale tylko jeden deklaruje takie czytanie raz na tydzień. Nieliczni rodzice czytają z dzieckiem powyżej 30 minut, niezależnie od częstości czytania. 5% z nich deklaruje codzienną lekturę, 2% kilka razy w tygodniu, a 1% raz na tydzień.

Oprócz czasu i częstości czytania dzieciom zadano również pytanie o ilość książek przeczytanych dzieciom w ciągu ostatniego miesiąca. Uzyskane wyniki przedstawiono na wykresie 4.

Wykres 4. Ilość książek przeczytana dziecku w ciągu ostatniego miesiąca

Badanie przeprowadzane było w okresie od stycznia go czerwca 2016 roku. Wyniki pokazują, iż najwięcej, bo 46% rodziców, czytało z dziećmi około 1 do 5 książek w miesiącu poprzedzającym badanie, 33% rodziców przeczytało z dzieckiem między 6 a 10, natomiast 18% przeczytało 11 lub więcej książek. 3% rodziców przyznało, iż we wskazanym okresie nie przeczytało dziecku żadnej książki.

Sposób, w jaki przebiega proces czytania dziecku oraz to, co następuje po lekturze, mają wpływ na percepcję utworu. Warto czytać z zaangażowaniem, dostosowując tempo i ton głosu do sytuacji czytania, ale też akcji w książce. Warto rozmawiać z dzieckiem po przeczytaniu książki, odpowiadać na pytania, rozwiewać wątpliwości. Przeprowadzone badania pokazują, iż zdecydowana większość – 71% rodziców, stara się rozmawiać z dzieckiem o książce i odpowiadać na pytania pojawiające się po lekturze. 53% ankietowanych stwierdziło również, iż czyta raczej spokojnym tempem, dostosowując się do pory dnia. Szybkie, pobieżne czytanie, bez skupienia na ilustracjach czy rozmowie o treści książki deklaruje 6 na 100 rodziców. Może to być spowodowane brakiem czasu w ciągu dnia, pośpiechem lub zmęczeniem rodziców. Wśród 7% rodziców wymieniających swoje sposoby lektury z dzieckiem najczęściej podkreślane było stosowanie odpowiedniej intonacji czy połączenie czytania z opowiadaniem treści.

Wspólne czytanie z dzieckiem pozwala poznawać własne dziecko, jego potrzeby psychiczne czy zainteresowania. Daje możliwość rozpoznawania jego aktualnych problemów czy niepokoi. Pomaga kształtować osobowość i uczyć właściwych postaw. Na podstawie analizy wyników badań można stwierdzić, iż 74% rodziców czyta dzieciom, ponieważ ma na uwadze pozytywny wpływ literatury na rozwój dziecka, przy czym 61% rodziców spełnia jednocześnie prośbę samego dziecka. Ponad połowa rodziców - 57 osób (57%) uważa czytanie za dobrą rozrywkę dla siebie i dziecka. 5 osób (5%) przyznało, że czytanie dzieciom jest teraz popularne i robi to, gdyż otoczenie czyta i rozmawia o książkach dla dzieci. 7 rodziców (7%) wymieniało inne powody czytania dzieciom, a wśród nich:

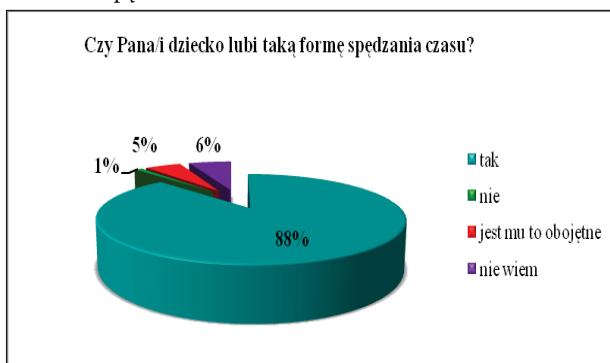
- czytanie wycisza dziecko,
- czytanie wspomaga dziecięce poznawanie świata realnego oraz

fantastycznego,

- czytanie uczy dobrych nawyków,
- dzięki czytaniu buduję więź z dzieckiem i spędzam z nim w ten sposób wspólny czas,
- czytając mam wpływ na to, co poznaje i czego uczy się moje dziecko.

Biorąc pod uwagę, iż czytanie dzieciom przez rodziców sprawia przyjemność obu stronom, zadano rodzicom pytanie o to, czy ich dziecko lubi w ten sposób spędzać z nimi czas. Bardzo optymistyczne wyniki zobrazowano na wykresie 5.

Wykres 5. Czytanie dziecku przez rodziców, jako lubiana przez nie forma spędzania czasu

Zdecydowana większość rodziców (88%) odpowiedziała, iż ich dziecko lubi spędzać czas na czytaniu. 5% podało, iż dziecku jest to obojętne, 6% nie potrafiło udzielić odpowiedzi, nie znając opinii i odczuć dziecka, natomiast 1% stwierdziło, że dziecko nie lubi wspólnego czytania książek.

Duży wpływ na jakość czytania oraz funkcje książki, wynikające ze wspólnego czytania, ma dobór literatury oraz jej cechy. Zestawienie najczęściej wybieranej literatury do czytania dzieciom pokazuje tabela 2.

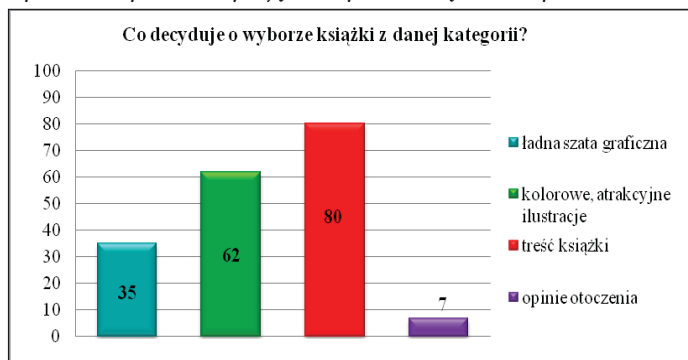
Tabela 2. Literatura najczęściej wybierana do czytania dzieciom

L.p.	Rodzaj literatury	Popularność
1.	Bajki i baśnie	90%
2.	Opowiadania	60%
3.	Poezja dziecięca	35%
4.	Inna: książki popularnonaukowe dla dzieci; czasopisma dziecięce z łamigłówkami i komiksami; książki tematyczne, o charakterystycznych bohaterach, np. księżniczkach, strażakach, autach; Biblia dla dzieci oraz książki religijne dla dzieci	11%

Wśród gatunków literackich największą popularnością cieszą się bajki oraz baśnie. 90 na 100 rodziców zadeklarowało ten gatunek za najchętniej czytany. Z kolei wybór padał na opowiadania dla dzieci, które wskazało 60 respondentów (60%). Poezja dziecięca zaznaczona została przez 35 osób (35%). Z innych gatunków literatury dziecięcej wymieniane były: literatura popularnonaukowa dla dzieci (6 osób, 6%), czasopisma dziecięce z łamigłówkami i komiksami (3 osoby, 3%). Po jednym z ankietowanych wskazało na książki tematyczne, o charakterystycznych bohaterach, np. księżniczkach, strażakach, autach oraz wymieniło Biblię i książki o tematyce religijnej wśród najczęściej czytanych dzieciom.

Zapytano więc rodziców: „Co decyduje o wyborze książki z danej kategorii?”. Odpowiedzi zilustrowano na wykresie 6.

Wykres 6. Czynniki decydujące o wyborze książki do czytania z dzieckiem

W pytaniu zastosowano kafeterię koniunktywną. Najczęściej zaznaczaną odpowiedzią było, iż na wybór książki wpływa jej treść (80 odpowiedzi). 62 rodziców wybrało też kolorowe, atrakcyjne ilustracje, jako cechę książki, pomagającą w podjęciu decyzji; 35 podało ładną, przyciągającą uwagę szatę graficzną; natomiast 7 rodziców przyznało, że korzysta z relacji i opinii otoczenia. Treść książki jak i ładne, kolorowe ilustracje niezmiennie decydują o atrakcyjności całej książki. Jednak bardzo zadawalający jest fakt, iż rodzice dziecka w sposób świadomy dokonują wyboru książki ze względu na treść. Możemy przypuszczać, że treść książki związana jest z kształtowaniem postaw wychowawczych, z zainteresowaniem dziecka, ich przeżyciami, doświadczeniem życiowym i innymi potrzebami dziecka i rodziców w ramach dobrego wychowania.

Reasumując, można stwierdzić, iż dziecko jest niewyczerpanym zasobem dążeń emocjonalnych, intelektualnych, poznawczych oraz społecznych w których kontakt z literaturą dziecięcą stanowi lubianą i chętnie powtarzaną formę spędzania czasu z rodzicami.

Podsumowanie

Wprowadzenie dziecka w świat literatury dziecięcej przez rodziców pełni bardzo ważną rolę w aspekcie szeroko pojętej kultury literackiej. Dziecko w wieku przedszkolnym wchodzi w etap życia charakteryzujący się wieloma zmianami rozwojowymi. Rozwój dziecka

może być stymulowany przez systematyczny kontakt z literaturą dziecięcą. Świat utworu literackiego jest zamkniętą strukturą, która przy częstym poznawaniu odsłania swoje zalety. Dziecko również posiada swój własny świat, który odsłania i weryfikuje ze światem przedstawionym w literaturze. Czytanie książek przez rodziców dostarcza dziecku niewyczerpanych zasobów dążeń emocjonalnych, intelektualnych, poznawczych, i społecznych. A przede wszystkim buduje ' zasoby wewnętrzne dziecka '. Spotkanie rodzica i dziecka z książką to przeżycia i budowanie systemu wartości dziecka ,który wpisuje się w historię dzieciństwa. Grzegorz Leszczyński³¹ w wielu swoich publikacjach poświęconych literaturze dziecięcej, podkreśla ,iż wyniesione z okresu dzieciństwa kontakty z książką, tworzą obszar doświadczeń literackich, na których gromadzą się późniejsze, przeżywane już świadomie ,w sposób bardziej pogłębiony ludzkie motywacje, postawy i zachowania. Wzbogaca jego horyzonty myślowe.

Reasumując, dobrze zorganizowane czytanie książek dziecku, powinno zaspakajać jego potrzeby duchowe odnoszące się do wieku dziecięcego, A jeśli się nie wykorzysta wszelkich możliwości, nie można oczekiwać na trwały kontakt z książką w wieku dojrzałym.

Bibliografia

- Baluch A., *Archetypy literatury dziecięcej*, Wrocław 1993.
 Baluch A., *Dziecko i świat przedstawiony czyli tajemnice dziecięcej literatury*, Wrocław 1994.
 Cieślakowski J., *Literatura osobna*, Warszawa 1985.
 Cysewski K., *O literaturze dla dzieci i młodzieży*, Olsztyn 2001.
 Koźmińska I., Olszewska E. *Wychowanie przez czytanie*, Warszawa 2011.
 Kruszyńska E., *Książka obrazkowa i jej rola w rozwoju dzieci-wprowadzenie w problematykę*, „Warmińsko-Mazurski Kwartalnik Naukowy: Nauki Społeczne” 2012, nr 3.

³¹ Zob.G.Leszczynski . „Spór o odbiorcę we współczesnych badaniach nad literaturą dla dzieci i młodzieży, [w:] J. Papuzińska ,B.Żurawski , (red.) *Wartości literatury dla dzieci i młodzieży* ,Warszawa – Poznań 1985, J. Papuzinska.,G.Leszczynski, *Kultura literacka dzieci i młodzieży u progu XXI stulecia*, Warszawa 2002

Kwiatkowska-Ratajczak M., *Literatura w szkole podstawowej a budowanie wartości humanistycznych* [w:] *Wartości literatury dla dzieci i młodzieży*, red. J. Papuzińska, B. Żurawski, Warszawa – Poznań 1985.

Kurek B., *Papier czy ekran – losy czytelnictwa w dobie Internetu* [w:] *Dokąd zmierzamy? Materiały z II Ogólnopolskiej Konferencji Naukowej zorganizowanej przez Bibliotekę Główną Uniwersytetu Szczecińskiego*, red. R. Gaziński, Szczecin 2008.

Leszczyński G., *Spór o odbiorcę we współczesnych badaniach nad literaturą dla dzieci i młodzieży* [w:] *Wartości literatury dla dzieci i młodzieży*, red. J. Papuzińska, B. Żurawski, Warszawa – Poznań 1985.

Papuzińska J., *Dziecięce spotkania z literaturą*, Warszawa 2007.

Podlasińska I., *Rodzice inspiratorami czytelnictwa dzieci*, „Guliwer” 2003, nr 1.

Schaffer H. R., *Psychologia dziecka*, Warszawa 2007.

Słońska I., *Psychologiczne problemy literatury dla dzieci*, Warszawa 1977.

Słownik literatury dziecięcej i młodzieżowej, red. B. Tylicka, G. Leszczyński, Wrocław 2003.

Sobolewska J., *Książka o czytaniu*, Warszawa 2013.

Wajda A., *Książka o czytaniu*, Warszawa 2016.

Walak B., *Rola ilustracji w literaturze dziecięcej i jej psychologiczne uwarunkowania w rozwoju dziecka* [w:] *Dziecko/uczeń. Edukacja artystyczna. Terapia*, red. L. Kataryńczuk-Mania, Zielona Góra – Skarbona 2016.

Źródła internetowe

Rodzinne czytanie, <http://www.rodzinneczytanie.pl/kryteria> (dostęp 20.05.2017).

Streszczenie

Celem artykułu jest przedstawienie korelacji między literaturą dziecięcą a rozwojem dzieci (szczególnie w okresie przedszkolnym) oraz próba zdefiniowania roli literatury w stymulowaniu rozwoju dziecka w opinii rodziców.

Wstępna, teoretyczna część niniejszego opracowania zawiera: wyjaśnienie standardowych terminów dot. rozwoju dziecka i jego etapów oraz definicję literatury dla dzieci, jej typologię. Opisuje także pośredniczącą funkcję rodziców w procesie czytania, korelację ilustracji w książkach dla dzieci z towarzyszącym jej tekstem.

W artykule autorka przedstawia od rodziców uzyskane opinie na temat czytania książek dla dzieci. Anonimowe badania przeprowadzono wśród rodziców dzieci przedszkolnych z małych, średnich i dużych miast Polski.

Słowa kluczowe: wpływ literatury dziecięcej, ilustracja w książkach dla dzieci, literatura dziecięca, czytanie książek dla dzieci przez rodziców

Abstract

The aim of this article was to outline the correlation between the children's literature and their development (particularly in the preschool period). Moreover in the field of interest was to define the role of literature in stimulation of the child's development in parent's opinion.

The problems resulting from the main aspect of the article required preliminary theoretical considerations. Theoretical parts of this study contain: the standard nomenclature of child's development and its stages, preschool child characteristic, factors stimulating the preschooler development. Equally important was: children's literature definition and its typology, intermediary function of parents in the reading process, correlation between the illustrations in children's books and the accompanying text.

Cognitive aspect of this article was to obtain parent's opinions on children's books reading. Anonymous surveys were conducted among parents of preschool children from small, medium and big Polish cities. Based on performed research particular conclusions were made:

- The child is an inexhaustible resource of emotional, intellectual and cognitive aspirations.
- The continuous contact with the valuable children's books is popular and precious form of spending time together.
- The significance of book's illustrations and their potential on childhood development.
- Common reading of parents with their children supports the comprehensive development of the children: in cognitive, intellectual, imaginative, emotional, social and purely entertaining aspect.

Furthermore the survey enables to establish that the Polish parents' knowledge about fairy tales therapy is insufficient. Most of the parents do not read therapeutic fairy tales to their children and are unaware of their positive and curing influence. This may be the subject of further studies and social campaigns.

Key words: influence of children's literature, illustration in books for children, children's literature, reading books to children by parents, parent as connection among child and literature